

ravensbrück

STEFANIE CLAES / LUCINDA RA

Woordeloze schets van een trauma

Jasper Delva
Gezien op 25 oktober 2023
De Studio, Antwerpen

Met ‘ravensbrück’ verbeeldt Stefanie Claes de traumatische ervaring van haar grootmoeder in het gelijknamige Duitse concentratiekamp. Tegelijk wil ze tonen hoe dat trauma zich over generaties heen verder zet. Dat laatste lukt niet helemaal, maar Claes zorgt met haar ambachtelijke, woordeloze theater opnieuw voor een intieme en ontroerende beleving. Hoe ze het fysieke spel van teken- en knutselwerk omzet in eenvoudige, vaak aangrijpende beelden, maakt indruk. Kinderen vanaf 10 jaar kunnen mee.

28 OKTOBER 2023

Aline Vervoort, de grootmoeder van Stefanie Claes, komt tijdens de Tweede Wereldoorlog terecht in het Duitse vrouwenconcentratiekamp Ravensbrück. De Gestapo pakte haar en haar ouders op nadat dorpsgenoten hen verklikten. Hun café in Winksele was een uitvalsbasis voor het verzet. Aline overleeft een donker jaar vol koude, honger en mishandeling, samen met haar moeder. Ook vader, die via Breendonk in Buchenwald terecht kwam, overleeft. Aline is voor altijd getekend, maar het oorlogstrauma laat zich ook voelen in haar dochter, de moeder van Claes, en in kleindochter Stefanie.

Dat het trauma intergenerationeel is blijkt al uit de eerste scène. Nadat Claes uit een halfvolle fles water een rustige, winderige soundscape puurt op een *loopstation* rechts op het podium, zet ze zich naast de vintage overheadprojector die centraal op het podium staat. Via een tekening op zo’n ouderwetse, doorzichtige overheadfolie laat ze een meisje verschijnen op wit papier. Met niet meer dan een stift en wat draaien en keren van de folie laat Claes het jonge meisje in slaap vallen en toont ze ons haar dromen. Tank na tank rolt door de droom, vervolgens vallen er bommen uit de lucht. Het meisje slaapt, maar je ziet haar angst. Claes tekent haar bang dichtgeknepen ogen. Wie het meisje is, blijft in het ongewisse. Aline Vervoort is ze niet, want die was 29 toen de Gestapo haar oppakte. Veel maakt het niet uit, het beeld is duidelijk: wat Aline meemaakte,

achtervolgt ook haar dochter en kleindochter.

Je hoort hond noch commandant blaffen en toch voel je de dreiging.

De intro zet de toon voor het verdere verloop van de voorstelling. Daar schetst ze het oorlogsverleden van haar grootmoeder. Claes werkt traag en gestaag, met niet veel meer dan eenvoudig knutselmateriaal, papier en de overheadfolies. Ze projecteert scènes via de folie of tekent ze rechtstreeks op de witte vellen papier van een groot, dik blok, die ze telkens wegscheurt om ruimte te maken voor een nieuwe scène. Zo komen we te weten hoe haar grootmoeder uit haar huis wordt gehaald door soldaten en op de trein gezet, hoe ze lichamen van medegevangenen moet bergen, hoe ze uitgemergeld het kamp verlaat, maar ook hoe ze later haar man leert kennen en zwanger wordt. Met kleine ingrepen weet Claes dynamiek en beweging in haar vertelling te brengen. Zo laat Claes zowel een bewakingshond als een kampcommandant dreigend blaffen naar de gevangenen. Dat doet ze door met haar vingers twee projectorfolies snel over elkaar te bewegen. Je hoort hond noch commandant blaffen en toch voel je de dreiging.

Tussen het schetsen en bricoleren door beweegt Claes zich af en toe van de projector naar het *loopstation* en voegt ze met een trommeltje, een fluitje en een mondharmonica lagen toe aan de soundscape. Die ingrepen vormen telkens een rustpunt tussen verschillende scènes. Die ambachtelijke aanpak, waar Claes haar tijd voor neemt, zorgt zo voor een vertraging in het kijken. Niet alleen het aangrijpende, woordeloze verleden van de grootmoeder, ook de delicate manier waarop Claes dat verleden tot leven wekt, kruipt onder je huid. Het is het tegelijkertijd kijken naar het spelen én het voltooide beeld op de dragers dat deze theatervoorstelling bijzonder maakt.

‘Ravensbrück’ voelt zo als de verderzetting van de theatertaal die Claes ontwikkelde met ‘Mia Kermis’, haar bejubelde voorstelling over vondelingen. Het kleine en het ambachtelijke daaruit, maar ook het persoonlijke en vooral het beeldende - Claes zet al deze elementen opnieuw met verve in, ook al zijn de wonderlijke, kleurrijke poppen en wasco-decors ditmaal vervangen door eenvoudige zwart-wit schetsen en tekeningen. Toch is ‘ravensbrück’ geen nieuwe ‘Mia Kermis’. Daarvoor weegt het tweede deel - waarin Claes graaft naar het intergenerationeel trauma dat deze drie vrouwen verbindt - te licht. Ze wil, zo zegt ze zelf in een interview voor De Brakke Grond, ‘voorbij de feiten gaan, daaronder gaan voelen’.

Dat ‘eronder voelen’ lukt niet helemaal. Claes toont dan wel op ontroerende wijze hoe het trauma zich vormde in haar grootmoeder, de zogenaamde ‘feiten’ zoals Claes ze noemt. Maar hoe dat zich vervolgens verder zet in haar dochter en vooral kleindochter blijft onduidelijk. Niet alleen is dit deel van de voorstelling erg kort in vergelijking met de vertelling van het oorlogsverleden van de grootmoeder, het mist bovendien diepgang. Dat de ervaring in Ravensbrück het gezin tekent, lijdt geen twijfel. Maar enkel tonen dat een ijsje, een voetbal, een ballon of een snoepje vervormen tot zwarte bollen is wat weinig. Het maakt bovendien dat het hoopvolle einde, een licht- en kleurrijk feestje met de drie generaties vrouwen en de dochter van Claes zelf, wat gekunsteld en zelfs knullig aanvoelt.

‘Ravensbrück’ is een ontroerende voorstelling, vooral wanneer het over de feiten gaat. Met eenvoudige middelen groeit ze uit tot een intieme theaterbeleving,

zonder idyllisch te ogen of sentimenteel te worden. En Claes mag dan misschien niet helemaal slagen in haar opzet, ze toont opnieuw dat er niet veel mooiers is dan kijken naar de delicate, haast sacrale manier waarop ze een verhaal tot leven weet te wekken.